

Kunnskapsdepartementet

Utdanningsforbundets andre innspill til stortingsmelding om profesjonsutdanninger

Utdanningsforbundet takker for muligheten til å gi innspill til stortingsmeldingen om profesjonsutdanninger. Utdanningsforbundet er glad for at regjeringen har varslet denne stortingsmeldingen. Dette er en god anledning til å sette søkelyset på forhold som i særlig grad bidrar til kvalitet i profesjonsutdanninger, som på en del områder avvike fra disiplinutdanninger. Våre innspill vil først og fremst knyttes til lærerutdanningen, men vi tror at mye av det vi omtaler også kan ha relevans for andre utdanninger til profesjoner som ivaretar et særskilt mandat i velferdssamfunnet.

Vi mener at det er særlig viktig at det offentlige bygger lærerutdanningene ut fra en visjon om at dette er den viktigste institusjonen for å ivareta og utvikle læreres kunnskapsbase og kunnskapen om barnehage og skole.

Spørsmål Kunnskapsdepartementet ønsker innspill på

Generelt

- 1) I teksten over har vi trekt opp ein del utfordringar for profesjonsutdanningane. Er de samde i at dette er sentrale utfordringar? Kva vil de eventuelt trekkje fram for å supplere eller korrigere dette utfordringsbiletet?

Utdanningsforbundet er enig med Kunnskapsdepartementet i at dette er sentrale utfordringer. Lærerutdanningene er komplekse og sammensatte praksisnære utdanninger med behov for lærere i praksisfeltet med høy kompetanse og faglig ansatte ved lærerutdanningsinstitusjonene med kompetanse om barnehagen/skolen og relevante fag. Det stilles også krav om at det skal være aktive forskere tilknyttet studietilbudet og at utdanningene skal tilbys i nært samarbeid med praksisfeltet. Alle disse forpliktelsene er krevende å fylle. I tillegg til Kunnskapsdepartementet beskrivelse av grunnlaget for meldingen vil vi trekke frem noen flere sentrale utfordringer:

Profesjonsutdanninger under press og betydningen av profesjonsutøvere i velferdssamfunnet

Profesjonsutdanninger er høyere utdanninger som forvalter spesialisert og vitenskapelig kunnskap innen bestemte yrker. For å utdanne yrkesutøvere til en profesjon må visse forutsetninger være på plass. Et grunnleggende trekk ved profesjonsutdanninger er at både forskningsbasert kunnskap og erfaringskunnskap er del av kunnskapsgrunnlaget for utdanningene. Sammen med kunnskap om trekk ved målgruppen, eksempelvis barnehagebarn, og praksisfeltets erfaringskunnskap, skal kunnskap fra forskning hjelpe profesjonsutøveren til å utvikle autonomi og utøve faglige skjønn i tråd med profesjonens etiske forpliktelser. Profesjonsutdanninger er avhengige av velfungerende samarbeid med det praksisfeltet de utdanner til.

Praksisfeltet, i form av barnehager, skoler og bedrifter/virksomheter er i kontinuerlig utvikling i tråd med generell utvikling i samfunnet, nyere forskning, endringer i lover og krav til profesjonsutøvelsen. Den kompetansen som kommer av det erfaringsbaserte og faglige utviklingsarbeidet i praksisfeltet, bør identifiseres og brukes i konkrete samarbeidsprosjekter med lærerutdanningsinstitusjonene. Som lærer har man en særlig profesjonsetisk forpliktelse overfor barn, unge og voksne, i tråd med Læreprofesjonens etiske plattform. Det bør være samsvar mellom profesjonsetikken og utdanningenes kunnskapsgrunnlag og læringssyn. Universitetene og høyskolenes syn på kunnskap, holdninger og etikk må også samsvare med det som anbefales i forskning og styringsdokumenter. I tillegg må det være i samsvar med det studentene skal møte i praksisfeltet.

Å jobbe erfaringsbasert innebærer at profesjonsutøveren og studentene gjennom utdanningen legger forskningsbasert kunnskap til grunn for det praktiske arbeidet. Den erfaringsbaserte kunnskapen er praktisk og situasjonsbetinget. I det erfaringsbaserte læres det som kun kan læres i konkrete sammenhenger gjennom erfaring, trening og øvelse. Også det erfaringsbaserte arbeidet bygger på og inkluderer vitenskapelige metoder.

Profesjonsutdanninger representerer i stor grad viktige samfunnsverdier. Læreren som profesjonsutøver må være bevisst at utøvelsen av yrket ofte er normativ og påvirker andre menneskers liv. Profesjonsutøveren må derfor hele tiden ta stilling til verdispørsmål, og jobbe til det beste for barn, unge og voksne. I relasjonen mellom bruker og profesjonsutøver er det gjerne en makt-ubalanse som følge av profesjonsutøverens rolle, kunnskap og mandat til å ta beslutninger som påvirker den andre. Dette forutsetter en høy profesjonsetisk kompetanse og innsikt i barn og elevers modning og forståelse. For lærerstudenter vil det være spesielt uheldig om praksisstudiet reduseres og omfanget av undervisning som inkluderer profesjonsfaglige elementer som praksisopplæring, refleksjon og diskusjon skjæres ned. Det er i en kontinuerlig spiral som inneholder teori, metode, praksisstudier, refleksjoner, diskusjoner, erfaring, trening og øvelse at studenten bygger sin profesjonskompetanse og kvalifiserer seg for yrket. Det er problematisk for lærerprofesjonen om rammeplanene blir så overordnede at krav til profesjonsfaglige innholdselementer tas ut og kan fastsettes lokalt. Dermed kan kompetansen som grunnlag for å gjøre gode profesjonsfaglige vurderinger i praksisfeltet bli svært ulike. De profesjonsfaglige elementene i lærerutdanningene er kostnadskrevenne. Økonomien til flere universiteter og høyskoler blir stadig trangere, og institusjonen ønsker å redusere på utgiftene. Mange ønsker da å redusere de utgiftene som koster mest. Dermed er profesjonselementene, spesielt i lærerutdanningene, i dag under press.

Et mer komplekst samfunn fører til en mer kompleks barnehage og skole som har behov for lærere med mange former for kunnskap, en kunnskap som kontinuerlig må videreutvikles. Tett samarbeid mellom barnehage/skole og universiteter og høyskoler om videreutvikling av lærerutdanningene, forskning, etter- og videreutdanning og utvikling av barnehagen/skolen er avgjørende for relevant kompetanse i lærerprofesjonen. Det er av avgjørende betydning for kvaliteten og likeverdigheten i opplæringstilbudet i hele landet at alle barn og unge får opplæring av lærere med lærerutdanning.

Den forsknings- og erfaringsbaserte kunnskapen fra høyere akademisk utdanning er av avgjørende betydning for kompetansen til lærere i praksisfeltet, og dermed for kvaliteten i barnehage og skole. Solide grunnutdanninger ved universiteter og høyskoler, og muligheter for etter- og videreutdanning, er et gode for den enkelte yrkesutøver, men først og fremst et nødvendig gode for det enkelte barn og den enkelte elev. I tillegg til å sikre gode tjenester skal profesjonsutdanningene bidra til utvikling og innovasjon i praksisfeltet. Metode, analytisk kompetanse og refleksjon er derfor avgjørende for solide lærerutdanninger.

Store offentlige velferdstjenester som barnehage og skole sliter med å rekruttere og beholde sine ansatte. Dette er et samfunnsproblem som må løses i fellesskap mellom mange aktører. Lønnsnivå, lønnsutvikling og arbeidsvilkår er faktorer som bidrar til at læreryrket blir attraktivt. Skal samfunnet fortsatt ha dyktige lærere i barnehage og skole, må samfunnet verdsette utdanningen disse medarbeiderne har høyere enn det blir gjort i dag.

Profesjonsfaglige elementer under press bidrar til at kompetansen til profesjonsutøveren svekkes og dermed kan kvaliteten på tilbudene i skole og barnehage bli dårligere. Å erstatte lærere med fullført og bestått lærerutdanning med personer med annen utdanning vil ikke gi samme kompetanse og samme tilbud til barn og elever.

Å satse på kunnskap og utdanning gjør samfunnet vårt bedre. Det øker kvaliteten på offentlige tjenester og bidrar til verdiskaping, vekst og utvikling. Et kunnskapsintensivt samfunn krever at vi stadig fornyer kompetansene våre. Derfor mener Utdanningsforbundet det er svært viktig at en større andel av samfunnets ressurser investeres i kunnskap, og at betydningen av høyere utdanning, og lærerutdanningene spesielt anerkjennes, verdsettes og styrkes.

I et stadig mer mangfoldig samfunn vil de fleste barnehager og skoler møte familier og barne- og elevgrupper med ulik bakgrunn kulturelt og sosialt. Dette krever ansatte med profesjonsutdanning som kan analysere faglige problemstillinger og utøve kritisk refleksjon og etisk dømmekraft.

Mastertilbud for 3-årige lærerutdanninger

På samme måte som utdanningene til lærere i grunnskolen og til de studieforbereidende utdanningene i videregående opplæring er mastergradsstudier, er det behov for å videreutvikle kompetansen til lærere som i dag har en treårig lærerutdanning (bachelorgrad).

Utdanningsforbundet mener det bør være flere gode masterløp for barnehagelærere, og på sikt bør barnehagelæreres grunnutdanning opp på masternivå. Barnehagelærere med mastergrad har inngående kunnskap innen barnehagepedagogikk og barns utvikling. Det at de kan forstå, tolke og bruke forskningsresultater i sin yrkesutøvelse vil være en styrke for den enkelte barnehage og barnehagesektoren som helhet. En sektor som de siste tiårene har gjennomgått store endringer og fått tilført nye og krevende oppgaver. Per i dag er det ingen formelle

karriereveier omsatt til stilling for barnehagelærere med mastergrad. En fersk rapport (Kasin og Gulbrandsen, 2022) viser at hver femte barnehage i Norge har minst én barnehagelærer med mastergrad blant sine ansatte. Både politikere og styrere er klare på at de ønsker å få flere barnehagelærere med masterutdanning inn i barnehagen. Samtidig gjøres det svært lite for at dette ønsket skal kunne oppfylles. Utdanningsforbundet mener masterutdanning må gi uttelling, også i barnehagen, ved at utdanningsnivå reflekteres i arbeidsoppgaver og lønn.

Yrkesfaglærerutdanningen (180 studiepoeng) kvalifiserer til opptak på ulike masterstudier, som for eksempel master i yrkespedagogikk eller spesialpedagogikk. Yrkesfaglærere skal utdanne fremtidens fagarbeidere. Det er viktig at disse lærerne har den nødvendige kompetansen både i profesjonsfaget og i de yrkesfagene læreren skal undervise i. I mange yrkesfaglige utdanningsprogram underviser læreren i fagområder som skal føre frem til over 20 fag- eller svennebrev. Det er med andre ord både behov for at yrkesfaglærere i videregående opplæring får tilbud om masterstudier, og det er et behov for yrkesfaglærere med master og etter hvert ph.d. innenfor yrkesfaglærerutdanningene - og som forskere.

2) Korleis kan universitet og høgskular utvikle utdanningane i tråd med framtidige kompetansebehov og samfunnsendingane vi trekk opp?

Det er behov for et mer etablert samarbeid mellom lærerutdanningsinstitusjonene og praksisfeltet. I dag er det store forskjeller mellom universitetene og høyskolene fra de som har et tett samarbeid og involverer mange barnehager og skoler til der en samarbeider med tett med få barnehager/skoler, eller en ikke får til samarbeidet. Det må legges til rette for flere møtearenaer mellom lærerutdanningsinstitusjonen, barnehage og skole, og barnehage- og skoleeier. De som møtes må ha ressurser nok og handlingsrom til å orientere hverandre om hva som skjer i praksisfeltet og ved lærerutdanningsinstitusjonen, og hvordan partnerne sammen kan jobbe med kvalitetsutvikling av barnehage, skole og lærerutdanning. Innenfor yrkesfaglærerutdanningene er det særlig sentralt at uh-sektor har kunnskap om hva som forventes av en fagarbeider. Videre er det avgjørende som grunnlag for en god dialog og høy kvalitet i lærerstudiene at alle de involverte partnerne er orientert om strategier og utviklingsarbeid i barnehage-, skole og uh-sektoren. Alle partnerne må gjøre en vurdering av sin rolle i arbeidet. Dette nødvendiggjør mer samarbeid mellom partnerne, men også at partnerne jobber i egne organisasjoner. Et slikt utviklingsarbeid forutsetter at alle involverte er villig til å sette av mer ressurser til å utvikle utdanningene i tråd med framtidige kompetansebehov og samfunnsendinger.

Kvalitet

3) Sikrar krava vi stiller til fagmiljø gjennom lov og forskrift kvalitet og relevans i profesjonsutdanningane, eller er dei til hinder for t.d. praksisretta utdanningar?

Dagens regelverk danner et godt grunnlag for profesjonsrettede utdanninger. Regelverket åpner for opprykk i dosentstigen og karrierevei basert på nærhet til praksisfeltet. Regelverket stiller også krav om at faglig ansatte i studietilbud med obligatorisk praksis skal ha nyere erfaring fra praksisfeltet. Samtidig stilles det krav om at fagmiljøet skal drive aktiv forskning med relevans for utdanningene. En slik kombinasjon sikrer både praksisnærhet og relevant forskning.

Likevel får Utdanningsforbundet jevnlig innspill fra tillitsvalgte og medlemmer om manglende kompetanse og erfaring i fagmiljøene både i praksisfeltene og ved lærerutdanningsinstitusjonene. Lærerutdanningene er en relativt ung akademisk profesjon og

behovet for å videreutvikle lærerprofesjonens kunnskapsbase er stor. I mange fagmiljøer prioriteres forskning frem for hospitering og andre profesjonsnære aktiviteter. Det er stort behov for å videreutvikle den profesjonsnære forskningen. Vi får også tilbakemelding om at det er utfordrende å integrere forskning og fag med erfaringskunnskap. NOKUT skriver i evalueringen av lektorutdanningen at «For dårlig finansiering gjør at institusjonene må kjøre sambruk av emner i lærerutdanningene med rene disiplinprogram, og det blir utfordrende å sikre tilstrekkelig integrasjon av didaktikk og skolefag slik rammeplanen pålegger» (NOKUT, 2022). For å sikre de profesjonsfaglige elementene nedfelt i lovverket må økonomien til lærerutdanningsinstitusjonene styrkes.

- 4) Kva barrierar finst når det gjeld å tilsetje personar med fersk erfaring frå yrkesfeltet anten i delte eller heile faglege stillingar i profesjonsutdanningane? Kva kan byggje ned desse barrierane?

I Utdanningsforbundet diskuteres ofte barrierer for tilsetting av lærere med erfaring fra barnehage og skole i lærerutdanningene. I mange tilfeller er utfordringene organisatoriske og knyttet til lønns- og arbeidsvilkår. En del utfordringer knyttes også til kompetanse og kompetanseutvikling. Vi lister opp utfordringer:

- Lønnen for lærere med mastergrad i skolen er høyere enn i aktuelle stillinger i lærerutdanningene
- Å starte på doktorgrad forutsetter i mange tilfelle at personen går ned i lønn.
- En person med doktorgrad er ikke garantert jobb ved et universitet eller en høyskole i geografisk nærhet.
- Tilsetting i universiteter og høyskoler er ofte midlertidig med uklare utsikter for fast stilling.
- Organisering og avlønning i et doktorgradsstudium gjør vanskelig for voksne med forpliktelser å starte på en doktorgrad.
- Dagens tilbud av mastergradsutdanninger for barnehagelærere og yrkesfaglærere er for smal og for få utdanninger tilbys ved lærerutdanningsinstitusjonene. Mange opplever det vanskelig og krevende å studere ved siden av jobb.
- Det kan være stor avstand mellom det en yrkesfaglærer har av kompetanse i sitt yrke/lærer i skolen og de kravene det er for tilsetting i lærerutdanningen.
- For ansettelse i deltidsstilling der læreren jobber deler av stillingen i lærerutdanning og deler av stillingen i barnehage eller skole, oppleves krevende. Mange erfarer en arbeidshverdag innen to ulike systemer som ikke er tilstrekkelig samkjørte og er uten avtaler og ordninger som regulerer arbeidshverdagen.

- 5) Er det utfordringar med å rekruttere personar med førstekompetanse til utdanningane og i tilfelle kvifor?

I barnehagelærerutdanningen og yrkesfaglærerutdanningen er det krevende å rekruttere tilstrekkelig mange til stillinger med krav om førstestillingskompetanse. Spesielt for å fylle kravene til mastergradsstudiene. Til lærerutdanningene for skolen er det avheng av fagområde. I grunnskolelærerutdanningene er det mangel på førstestillingskompetente i realfag, norsk og engelsk. Selv om mange institusjoner jobber systematisk for å kvalifisere [ansatte](#) i samsvar med kravene til egne fagmiljøer i studietilsynsforordningen, kvalifiseres ikke tilstrekkelig mange. Utdanningsforbundet får jevnlig tilbakemelding om at institusjoner prioriterer å ansette personer med doktorgrad innen felt uten direkte relevans for arbeidet i lærerutdanningen,

fremfor personer med relevant erfaring fra barnehage og skole, relevant utviklingsarbeid, men uten doktorgrad. Ansettes for mange med forskerkompetanse uten profesjonsfaglig kompetanse, vil det gå utover kvaliteten i lærerutdanningen og studentenes profesjonsutvikling.

Utdanningsforbundet mener at fagmiljøene i lærerutdanningene skal bestå av faglig ansatte som forsker og underviser i disiplin fag relevant for barnehage og skole og faglig tilsatte som underviser og samarbeider nært med praksisfeltet. Minst 50% av de faglig tilsatte i lærerutdanningene må ha egen relevant erfaring fra ansettelse i barnehage eller skole. Det bør vurderes å etablere egne kvalifiserende ordninger som er tilpasset den enkelte profesjonsutøver med erfaring fra praksisfeltet. Formål er å rekruttere profesjonsutøvere med nyere erfaring fra praksisfeltet. Ordningen må legge til rette for kvalifisering og karriereutvikling i uh-sektoren. Vi mener den nye ordningen bør erstatte ordningen i lov om universitet og høyskoler § 6-5 Midlertidig ansettelse i undervisnings- og forskerstillinger, første og andre ledd.

6) Kva skal til for å bygge sterke forskingsmiljø i profesjonsutdanningane. Kva er barrierane?

Utdanningsforbundet mener at det skal tilbys lærerutdanning i hele landet. Dette kan føre til at personer i fagmiljøene relatert til lærerutdanningen kan være geografisk spredt utover et større område. Det er av betydning å sikre at disse har gode fagmiljø både som del av undervisningsoppgavene og forskningsvirksomheten. Å legge til rette for at tilsatte i undervisnings- og forskerstillinger er del av et fagmiljø og har kollegaer og samarbeidspartnere, er avgjørende for trivsel og stabile ansatte, uavhengig av geografi. Også ansatte i små fagområder må ha mulighet til fellesskap i større fagmiljø.

Utdanningsforbundet mener det må etableres flere stillinger der læreren er ansatt i deler av stillingen i barnehage eller skole og deler av stillingen i lærerutdanningen. Vi mener dette kan bidra til å styrke den profesjonsfaglige kompetansen i lærerutdanningene og bruk av forskning og systematisk utviklingsarbeid i barnehage og skole. Ordningen med offentlig ph.d. og nærings-ph.d. må styrkes. Utdanningsforbundet mener det må etableres tiltak for å styrke fagmiljøene generelt og forskningsvirksomheten fagmiljø knyttet til alle lærerutdanninger.

7) Korleis kan koplinga mellom forskning og undervisning innan profesjonsfag bli betre? Denne utfordringa kan løses på mange ulike måter og det er viktig å ta utgangspunkt i de lokale lærerutdanningene og deres resurser. Gode eksempler må deles i sektoren. For å gjøre forskning mer relevant i studentenes undervisning kan en rette mer oppmerksomhet mot hva lærerutdanningene utdanner til. Med dette mener vi å vektlegge bruk av forskning i praksisnære studentoppgaver og i praksisopplæringen. Gode eksempler må synliggjøres for studentene, og studentene må øve og reflektere over sammenhengen mellom forskning, teori og praksis. I dette inngår at studentene må utvikle kompetanse i 1) bruk av forskning for å utvikle barnehagen og skolen, 2) forskning for å utvikle egen praksis og 3) forskning for utvikling av tilpassa opplæring og gode læringsmiljø/trivsel.

8) Korleis påverkar rammeplanane kvalitet og gjennomføring i profesjonsutdanningane? Rammeplanene skal dekke ulike legitime behov, og de tolkes og vektlegges ulikt ut fra ulike

perspektiver og interesser. Derfor vil også planer ofte være preget av både kompromisser og innebygde motsetninger. De ulike perspektivene er viktige for å ivareta best mulig utdanning og kompetanse til de nyutdannede. Et omforent arbeid vil kunne bidra til å sikre et likeverdig tilbud til barn og unge, uavhengig av hvor i landet de bor. Det er derfor viktig at kompetansen til en lærer er definert – og nedfelt i en rammeplan. For Utdanningsforbundet er viktig at det som nedfelles i en rammeplan har en formell status som forskrift fordi det bidrar til å synliggjøre hva som skiller en lærerutdanning fra annen høyere utdanning.

Utdanningsforbundet mener at formålet med rammeplanene og at de er forskrifter som sikrer profesjonselementer i lærerutdanningene, er kvaliteter i seg selv. Uten rammeplaner som definerer de sentrale profesjonselementene sikrer vi ikke at alle nyutdannede lærere har en viss felles profesjonskompetanse. Retningslinjer er å betrakte som veiledende og dermed kan institusjonene gjøre vurderinger av hva de følger.

Utdanningsforbundet mener at rammeplanene i seg selv ikke påvirker studentenes gjennomføring av lærerutdanningene. Om elementer bidrar til forsinkelse i utdanningene må rammeplanene justeres. Utdanningsforbundet kan ikke se at kravene i dagens rammeplaner bidrar til forsinkelser for studentene.

Det har vært rettet en del oppmerksomhet mot innpassing av høyere utdanning avlagt før opptak til en lærerutdanning. Dette kan være disiplinutdanning eller annen profesjonsutdanning. Utdanningsforbundet mener det kan være mulig å innpasse disiplin fag dersom fagdidaktikk og praksis sikres for det innpassende faget. I rammeplanene kan det stilles krav om at ved innpassing av tidligere utdanning uten praksis og fagdidaktikk, skal praksis og fagdidaktikk gjennomføres i løpet av lærerutdanningsstudiet. En slik regulering kan bidra til å åpne opp for at studenter kan få opptak til en lærerutdanning underveis i studiet. Innpassing av tidligere utdanning kan bidra til at institusjonene kan uteksaminere studenter med en bredere fagsammensetning enn i dag. En åpning for innpassing av tidligere avlagt utdanning samsvarer med premisset om tid for tid i høyere utdanning et premiss også Utdanningsforbundet støtter.

10) Korleis fungerer samarbeidet mellom arbeidsliv og utdanning? Kva skal til for å få til godt samarbeid og kva barrierar finst det?

Samarbeid mellom lærerutdanningsinstitusjon og praksisfeltet bestående av ulike partnere som kommuner, fylkeskommuner, private eiere, barnehager og skoler, lærerorganisasjoner og lærerutdanningsinstitusjoner, foregår svært ulikt. Samarbeidene er på ulike utviklingsstadier. Noen samarbeider godt i likeverdig samhandling med praksisfeltet, andre får det ikke til. Ved noen institusjoner er praksisfeltet en likeverdig aktør i lærerutdanningene og bidrar med erfaringskompetanse og videreutvikling av lærerutdanningene. Ved andre er praksisfeltet mer å betrakte som en aktør som lærerutdanningsinstitusjonen kjøper tjenester av.

En rapport fra en arbeidsgruppe under Nasjonalt forum for lærerutdanning og profesjonsutvikling (2023) påpeker mangelen på arenaer der praksisfeltet og lærerutdanningene kan jobbe med utvikling av kvalitet i lærerutdanningene, og praksisopplæringen spesielt. Dette gjelder planlegging av innhold, evaluering og videreutvikling. Hverken lærere i praksisfeltet eller ved lærerutdanningsinstitusjonene har avsatt tid til et slik samarbeid. Det må etableres formaliserte møteplasser der samarbeidet skal

gjennomføres. Både praksisfeltet og lærerutdanningsinstitusjonene må prioritere tid til samarbeid.

I dag gjennomføres det meste av praksisopplæringen i barnehager, skoler og bedrifter nær lærerutdanningsinstitusjonen. Det må etableres flere praksisplasser og samarbeid om praksisopplæringen i lærerutdanningene i hele landet. Det er avgjørende at kommuner, fylkeskommuner, private eiere og andre virksomheter ser merverdien i det å ha studenter i praksisstudier i barnehager og skoler.

14) Korleis kan vi utnytte utdanningskapasiteten, og særleg ledig utdanningskapasitet, best mogleg?

Utdanningsforbundet mener at det er avgjørende for å utdanne tilstrekkelig mange lærere fra de ulike lærerutdanningene at antallet studieplasser ikke blir redusert. Reduksjon av studieplasser vil det påvirke lærerutdanningene over tid. Det kan føre til at det tilbys færre undervisningsfag i lærerutdanningene og dermed at institusjonene må redusere antall fagmiljøer eller andelen ansatte i fagmiljøene. Det tar mange år å bygge opp nye fagmiljøer. I norsk skole er det behov for lærere med formell kompetanse i alle undervisningsfag. Når det gjelder de minste fagene i skolen må en arbeidsdeling mellom institusjonene til og det må etableres ordninger som tilrettelegger slik at studenter med opptak ved institusjoner i hele landet kan gjennomføre studiene.

Et mindre antall studieplasser kan omfordeles fra institusjoner som over år ikke fyller studieplassene til institusjoner som over år fyller plassene. Dette kan bidra til at Norge utdanner flere fra lærerutdanningene.

15) Kva er barrierane for å få til fleksibel og desentralisert utdanning?

16) Har de gode døme på fleksible og desentraliserte utdanningstilbod profesjonsutdanningar? Desentraliserte fleksible lærerutdanningar koster mer en lærerutdanningar tilbudd på studiestedene. Dette kan blant annet skyldes antallet studenter, leie av lokaler og utstyr. Det er avgjørende at kvaliteten og relevansen i desentraliserte og samlingsbaserte utdanningar ikke er svakere enn i utdanningene på studiestedene. Utdanningsforbundet har merket seg at studentene i desentraliserte grunnskolelærerutdanningar ofte har færre fagvalg og at valgbare undervisningsfag oftere er fag uten dyrt utstyr eller spesialrom. Dermed får studentene mer lik fagportefølje i utdanningene de har avlagt og vi får undervisningsfag i skolen der få lærere har formell undervisningskompetanse. Det må sikres at studentene i løpet av lærerutdanningene har mulighet til å velge de fleste fagene i skolen. Tilbudene av praktiske og estetiske lærerutdanningsfag må øke.

Lærerutdanningene er relasjonelle utdanningar. Med det meiner vi at en betydelig faktor i læreryrket er lærerens relasjonskompetanse i samarbeid med barn og elever, foresatte, kollegaer og andre i laget rundt barnet/eleven, barnehagen eller skolen. Utdanningsforbundet meiner dette premisset setter rammer for hvor fleksibel en lærerutdanning kan være. Det er viktig at studenten utvikler og videreutvikler egen relasjonskompetanse. For å oppnå dette må det arrangeres samlinger. Samlinger danner også grunnlaget for gode studentmiljøer. Størrelsen på studentmiljøene er av betydning. Et større studentmiljø kan gi grunnlag for mer variert erfaringer som kan deles.

17) Kva må til for at fleire unge skal velje profesjonsutdanningar det er stor etterspurnad etter i arbeidslivet?

Utdanningsforbundet mener at følgende punkter kan bidra til at flere unge velger en lærerutdanning:

- Bedre lønnsutvikling for lærere med mastergrad
- Økt etterspørsel etter lærere med fullført og bestått lærerutdanning
- At statusen til yrket øker
- At arbeidsvilkårene til lærere i barnehage og skole blir styrket

18) Korleis kan vi mobilisere vaksne som har familie og økonomiske forplikningar til å ta ei profesjonsutdanning?

Utdanningsforbundet mener at det er etablert flere gode ordninger som må utnyttes bedre. Vi nevner ordningene med utdannings- og rekrutteringsstipend som skoleeiere kan søke.

Gjennom lånekassen gis det muligheter for nedskrivning av studielån og sletting av studielån for nyutdannede lærere. Det er behov for mer informasjon om ordningene. Dagens ordninger med utdannings- og rekrutteringsstipend og sletting av studielån gjelder ikke alle lærerutdanninger. Det er behov for å rekruttere studenter til alle lærerutdanninger og dermed behov for ordninger som dekker alle lærerutdanninger.

I tillegg må lokale arbeidsgivere mer aktivt utvikle tiltak for å rekruttere til lærerutdanninger.

For at voksne og personer med økonomiske forpliktelser er villig til å starte på en lærerutdanning kan det være behov for praktisk tilrettelegging og økonomisk støtte.

Utdannings- eller rekrutteringsstipend kan dekke noe. Er det behov for tillegg må arbeidsgiver etablere lokale tiltak basert på lokale behov.

Når voksne skal vurdere om de skal starte på en lærerutdanning er det et spørsmål om det lar seg gjøre å studere ved siden av andre forpliktelser i hverdagen. Det kan være avgjørende å synliggjøre at en kan få det til, hvor stor belastning en kan forvente seg og hvilke ordninger som finnes for personlig tilrettelegging.

19) Bør fleire av profesjonsutdanningane organisere arbeidsplassbaserte utdanningar, y-vegar tresemesterordning eller forkurs?

Utdanningsforbundet mener at det ikke skal etableres flere arbeidsplassbaserte lærerutdanninger eller y-vei-lærerutdanninger. Når det gjelder forkurs er det spesielt viktig om studenten får opptak til studiet på realkompetansegrunnlag. Det er behov for kvalitetssikrede tilbud som sikrer at vedkommende har det påkrevde kunnskapsnivået som ligger til generell studiekompetanse.

Praksis

22) Korleis kan alle partar leggje til rette for at fleire får praksisen dei treng?

Denne problemstillingen bevares under spørsmål 23 og 25.

23) Lærestadane og arbeidslivet er avgjerande for kvaliteten i praksisopplæringa. Kan regjeringa likevel gjere meir for at alle studentar får praksisopplæring av god kvalitet, både når det gjeld førebuingane til praksis og rettleiing og fagleg oppfølging av praksisen? Utdanningsforbundet mener at det er avgjørende for kvalitet i lærerutdanningene og kompetansen til nyutdannede lærere at det i rammeplanene stilles krav om omfanget til praksisopplæringen og at all praksis skal være veiledet og vurdert. Det må nedfelles i lovverket at alle praksislærere skal ha formell veilederutdanning av minst 30 studiepoengs omfang. I dag er det vanskelig å skaffe tilstrekkelig mange praksislærere i alle fag. Det må bli mer attraktivt å være praksislærer. Revidering av øvingslæreravtalen kan rekruttere flere praksislærere.

For utvikling av god kvalitet i den enkelte praksisperiode må det settes av tid til forberedelse, planlegging av innhold og evaluering både for ansatte i praksisfeltet og faglig ansatte ved universiteter og høyskoler. Vi viser til tekst over der det står at det i dag ikke er etablert samarbeidsarenaer om kvalitetsutvikling av praksisopplæringen og lærerutdanningene.

For å styrke kvaliteten i praksisopplæringa er det viktig at praksisopplæringa omfatter alle arbeidsoppgaver som inngår i læreryrket. I dagens praksisopplæring vektlegges undervisning og ledelse av barnegruppe. Andre oppgaver som planlegging, samarbeid med hjemmet og samarbeid med laget rundt barnet/eleven inngår ikke systematisk i praksisopplæringen. Det er behov for at rammeplanene styrker at praksisopplæringen skal dekke alle oppgaver som inngår i læreryrket.

Studenter kvalifiseres for læreryrket i hele landet. Det meste av praksisopplæringen foregår i dag i relativ nærhet til et universitet eller en høyskole. Merverdien for barnehagen eller skolen i det å ha studenter i praksis er dermed størst for de barnehagene og skolene som ligger nær en lærerutdanningsinstitusjon. Utdanningsforbundet mener at det bør legges til rette for praksisopplæring for studenter i geografisk avstand fra lærerutdanningsinstitusjoner for slik å bidra ytterligere til utvikling av barnehager og skoler i distriktene. Det bør etableres søkbare midler, etter modell for sykepleieutdanningen, som et bidra til distriktsutvikling. Praksisopplæring i distriktene kan også virke rekrutterende for nyutdannede lærere.

24) Korleis kan utdanningane førebu studentane på eit yrkesliv der dei er forventa å samarbeide med andre profesjonar?

Ulike profesjoner har ulike roller ut fra sine lovpålagte oppgaver. Lærere har to typer samarbeidspartnere. Disse lovpålagte oppgavene uttrykker også hva lærere trenger de ulike samarbeidspartnerne til. Samarbeidspartner type 1. Den enkelte barnehage og skole er arbeidsfellesskap bestående av lærere, assistenter, spesialpedagoger, kontorpersonale, helsesykepleiere osv. Læreren har en rolle i systemet som gjør at de må ta et særskilt ansvar (jf. rammeplanen for barnehage, overordnet del og læreprofesjonens etiske plattform) for barnet eller eleven. Samarbeidspartnerne bidrar til å løse lærerens mandat. Samarbeidspartner type 2 består av samarbeid med laget rundt barnet/eleven som for eksempel Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og barne- og ungdomspsykiatrien (BUP). PPT og BUP har egne mandater uavhengig av barnehagen/skolen. Mandatet deres er blant annet å støtte barnehagen og skolen.

Det er viktig at studentene er kjent med de to ulike typene samarbeid og at de er på ulike nivå. Det er viktig at lærerutdanningene gjør studentene bevisste på de ulike forholdene og

forventningene de ulike yrkesgrupper og profesjoner har til hverandre. Samarbeid og samordning har felles formulering i flere lovverk. Studentene må kjenne til hva dette innebærer. Det unike ved lærerrollen i forhold til andre profesjoner i barnehage og skole må tydeliggjøres.

Det har over tid vært ytret ønske om å åpne opp for alternativ praksis, for eksempel innen virksomheter og organisasjoner som samarbeider med barnehage og skole som idrettsorganisasjoner, kulturskole, vitensentre, PPT, BUP og skolehelsetjenesten. Formålet er kunnskap om og styrket samarbeid med andre profesjoner. Som nevnt over er dette virksomheter med andre formål og mandat enn barnehage og skole. Praksis i slike virksomheter kan gi studentene innsikt i hvordan disse arbeider, men nødvendigvis ikke hvordan disse samarbeider med barnehage og skole. Det er uklart hvilke aktiviteter studentene skal gjennomføre i alternativ praksis, og hvem som skal veilede studentene. Ved å møte virksomheter i laget rundt barnehagen og skolen gjennom praksisopplæringen i barnehage og skole, kan studentene få styrket innsikt i relevant samarbeid.

25) Kva kan motivere til å ta imot fleire praksisstudentar og byggje ut samarbeidet om utdanning?

Det er krevende å skaffe tilstrekkelig mange kvalifiserte praksislærere med formell veilederutdanning til alle fag, og det er jevnlig behov for nye. Å gjøre oppgavene i praksisopplæringen mer attraktiv kan bidra til at flere barnehager og skoler tar på seg oppgavene. Å være praksisbarnehage/praksisskole kan gjøres mer attraktivt med å:

- Revidere øvingslæreravtalen med sikte på å styrke vilkårene for praksisfeltet og praksislærere
- Ved at barnehagen/skolen vektlegger at det å være praksisarena er en kollektiv oppgave der hele kollegiet inngår. Fordele oppgaver mellom ulike ansatte for å sikre at studentene blir kjent med alle oppgavene som del av læreryrket.
- Synliggjøre sammenhengen mellom praksisopplæring og barnehage- og skoleutvikling
- Etablere søkbare midler for studenter som sikrer praksisopplæring i barnehager og skoler i hele landet.
- Å være praksisbarnehage/praksisskole må ses på som en ressurs for hele profesjonsfellesskapet, og selvsagt elevene. Lærerutdanningsinstitusjonene bør besøke alle praksisbarnehager og -skoler, og presentere hva det vil si å være en praksisskole. Dette er viktig for å etablere eierskap for alle.

26) Er strukturen på praksis og mengda med praksis innan lærarutdanningane rett eller bør praksisperiodane vere lengre og slik gi høve til eit djupare innblikk i livet på ein skule eller barnehage?

Utdanningsforbundet mener at antallet dager i praksisopplæring må øke over tid. Men først må kvaliteten i praksisopplæringa heves. Praksisopplæring må fordeles over alle årene i lærerutdanningene, men ikke nødvendigvis i deles opp i perioder slik den er i dag. Dette betyr at samarbeidet mellom teoretiske deler av lærerutdanningene og praksisopplæringen må styrkes. Studentene må øve mer på bruk av forskning og teori sammen med erfaringer fra praksisfeltet som del av progresjon i studiet og grunnlag for egen profesjonsutvikling. En veksling mellom å være i praksisfeltet og på studiestedet er bra. Da kan studentene lettere reflektere over egen praksis i lys av teori.

Utdanningsforbundet vil også slå et slag for observasjon som del av praksisopplæringen seinere i lærerstudiet. Observasjon er en egen metode og viktig grunnlag for å legge til rette for elevenes læring, for eksempel for utvikling av tilpasset opplæring.

I dag åpner retningslinjene for flere av lærerutdanningene for mulighet til å avlegge praksis på egen arbeidsplass. I noen deler av praksisfeltet blir disse studentene betraktet som del av grunnbemanningen mens de er i praksisopplæring. Utdanningsforbundet får jevnlig innspill på at det kan oppstå krevende situasjoner når en lærer skal vurdere og veilede en kollega. Praksis på egen arbeidsplass bidrar også til at studenten får færre inntrykk av hvordan praksisfeltet ser ut og dermed ikke den faglige utviklingen som studenten kunne fått. Utdanningsforbundet mener at praksis på egen arbeidsplass kan være en løsning i ytterst få sammenhenger, og ikke skal være en generell mulighet.

Mangfold

27) Kva verkemiddel kan vi bruke for at profesjonsutdanningane tiltrekkjer seg studentar frå begge kjønn og ulike føresetnader og bakgrunnar? Kva bør rolla til offentlege styresmakter vere i dette arbeidet?

Utdanningsforbundet vil trekke frem det manglende mangfoldet knyttet til kjønn i lærerutdanningene, og da spesifikt i yrkesfaglærerutdanningene. Det er vanskelig å se yrkesfaglærerutdanningene uten å se til valg av yrkesfaglig utdanningsprogram i videregående opplæring. Av de ti ulike programmene, er det bare *Naturbruk* og *Restaurant og matfag*, som har ca. like mange gutter og jenter. De åtte andre har sterk hovedvekt av enten gutter eller jenter. I denne sammenhengen er kjønn å betrakte som minoritet i det yrkesfaglige feltet.

Det er sentralt at man legger til rette for at både gutter og jenter kan velge hva de selv ønsker av utdanning, og ikke lar seg stoppe av at ett kjønn har satt et tydelig preg på utdanningen og/eller det kommende arbeidsliv. Hvis flere jenter velger de tradisjonelle «guttefagene» som elektro eller tekniske fag, og flere gutter velger «jentefag» som frisør, blomster eller ulike helsefag, vil det ha positive konsekvenser for arbeidslivet – men også for søking til yrkesfaglærerutdanningene, med tanke på at alle søkere har et fagbrev i bunnen.

I yrkesfaglærerutdanningen må man lære om nettopp det å håndtere elevgrupper der gutter eller jenter er i minoritet. Det handler om å rekruttere, men også beholde. Er du i minoritet, øker sannsynligheten for frafall. I yrkesfaglærerutdanningen er det viktig at det er god dialog der også studentene blir involvert om egnede praksisplasser. Studentene som er i minoritet med tanke på kjønn, bør kunne komme med ønsker om hvor de vil være i praksis. Dette vil øke sannsynligheten for at det er gode rollemodeller de kan identifisere seg med.

Med vennlig hilsen

Morten Solheim
Fung. seksjonsleder

Gunn Gallavara
seniorrådgiver

Brevet er elektronisk godkjent og har derfor ingen håndskrevet signatur.

